leeren verstaan. In wat hier geschied is, ligt alzoo een schrikkelijke onderwijzing aan de kerk aller eeuwen. Het is uit het toen gebeurde, dat wij weten, eens en voor altijd weten, waar het met ons geslacht, waar het met een volk, waar het met een huisgezin, en waar het met de personen heengaat, als God ons loslaat, ons overlaat aan ons zelven, en ons zijn bewarende en vertroostende genade onthoudt. Ook ligt hierin een onderwijzing van wat het eens worden zal, als in het einde der dagen, de »mensch der zonde", of wilt ge, de antichrist zal optreden, en nogmaals het mysterie der ongerechtigheid zal ontsluierd worden. Ja, zelfs ligt in de schrikkelijke uitkomst van de verbastering van ons geslacht vóór den Zondvloed een heenwijzing naar wat de van zelf ontstaande afgrijselijkheid zal zijn in de plaatse »waar »eeuwige weening zal zijn en knersing der tanden."

Ware nu na den Zondvloed niets in den stand van zaken veranderd, dan zou, in even korten tijd als vóór den Zondvloed, de ontwikkeling van ons geslacht nogmaals op hetzelfde gruwzame punt zijn uitgekomen, en zou opnieuw een zondvloed ons hebben moeten verderven. Op die wijs zou derhalve de ontwikkeling van ons geslacht niets anders geworden zijn, dan een gedurige herhaling van de helsche ontwikkeling van toen, telkens door een algemeene verwoesting gevolgd. Zoo zou dus nimmer een doorloopende menschelijke *historie* ontstaan zijn. De ontwikkeling zou nooit verder zijn gekomen. De ontfermingen Gods in zijn verlossingswerk zouden geen terrein hebben gehad om zich te openbaren. Wat men nu noemt onze humane, onze Christelijke wereld, zou nimmer hebben bestaan.

En daarom nu is na den Zondvloed een *andere orde van zaken*, een andere stand der dingen ingetreden. Het leven zelf is, van die ure af en daarna zoo geheel anders geweest. Anders zelfs in de *natuur* en in de *dieren*wereld, altoos naar den vasten regel, dat ook die natuur en ook die dierenwereld, met het leven van ons menschelijk geslacht in verband staan, niet door een verband dat wij leggen, maar krachtens eene betrekking die God zelf in de schepping aller dingen gegrond heeft. Als de mensch *heilig* is, is er een *paradijs*; als hij *valt* komt de *vloek* over de aarde; en als hij eens weer heilig zijn zal, zal op een nieuwe aarde onder een nieuwen hemel nogmaals de heerlijkheid des Heeren schitteren. Hoe raadselachtig dit dan ook voor ons zijn moge, het is nu eenmaal zoo, dat na den Zondvloed de natuur in hare elementen op andere wijze uitkwam, en dat geheele geslachten van dieren die vroeger zich op en over de aarde bewogen, niet meer gezien zijn. Hun overblijfselen vindt men nog, hen zelve niet meer. Met die veranderingen in de gedaante der aarde en in de atmosferische verhoudingen hangt de belofte, dat er geen zondvloed meer komen zal, dan ook rechtstreeks saam. Dat er geen zondvloed meer komt, is de wilsuiting van Gods raadsbesluit. Hij belet het. Maar dit »beletten" wordt uitgewerkt in de natuur der dingen, die nu alzoo besteld zijn, dat er geen zondvloed meer komen *kan*. Van een menschelijk heerscher zou men zeggen, dat hij zijn maatregelen nam om het te voorkomen. Die uitdrukking nu bezigen we van den Heere onzen God natuurlijk niet. Maar dit neemt niet weg, dat onder Gods voorzienig bestel de natuurlijke verhoudingen op deze aarde toch zulk een gedaante en gestalte erlangden, dat de uitvoering van Gods belofte hierdoor verzekerd werd. Zijn openbaring aan Noach liep evenwijdig met hetgeen Hij, als onze God en onze Schepper in de aarde zelve en in den dampkring wrocht. — Doch ook hierbij bleef het niet. De genadiglijk reddende hand Gods richtte zich niet alleen op de elementen der natuur, maar ook op *den mensch* zelven. In het leven zelf van den mensch trad aanmerkelijke verandering in. Een verandering het sterkst geteekend in de verkorting van zijn levensduur. Noach bereikte bijna de tiende eeuw. Bij Sem daalt dit reeds op de helft, bij Peleg op een vierde, en bij Akbar op honderd en vijftig jaren. Doch deze ééne wijziging staat niet op zich zelve. Die wijziging in 's menschen toestand droeg een veel algemeener karakter. Immers aan de Verbondssluiting ging een zegenspreuk en liet instellen van een *levensordinantie* vooraf, om voor Sem, Cham en Japhet door een *profetische* beschikking gevolgd te worden.

Doch hierover in onze volgende artikelen.

„De gangen van haar huis."

Zij beschouwt de gangen van haar huis; en het brood der luiheid eet zij niet.
Spreuk 31 : 27.

Van een goede huisvrouw roemt de Spreukendichter, dat ze *niet* »het brood der luiheid eet, want dat ze steeds het oog heeft op de gangen van haar huis."

Nu is er een tijd geweest, dat menige huismoeder, vooral in de hoofdstad, hierbij dacht aan *de marmeren gangen* van boven- en benedenhuis, en als men dan wist, dat dit smetteloos plaveisel onberispelijk glom, en »mevrouw" had het »nagekeken", dan gaf de lezing van Spreuken 31 : 27 de stille zelfvoldoening: »Zulk een vrouw die *de gangen van haar huis* beschouwt, ben ook ik."

Dit kwam voor, en *veel* voor zelfs, in die dagen van *versteende* vroomheid, toen zoo menige vrouw des huizes in toorn ontstak bij het minste vlekje op het geschuurde marmer, maar om de *gedoopte* dienstbode, die dat marmer schuren moest, zich niet bekommerde.

Het waren die booze dagen, toen de Kantteekeningen op onzen Statenbijbel ophielden gelezen te worden, en men ganschelijk deze schoone uitlegging onzer vaderen vergeten was. »Onder de gangen van het huis is hier te verstaan geheel *de gang van het huiselijk leven*, zoodat de vrouw opzicht houdt over haar *kinderen*, over haar *dienstvolk*, over het *werk* dat een ieder verrichten moet, en goed acht houdt op de *meubelen* en ook op de *middelen* die haar echtgenoot haar toevertrouwt."

Die uitlegging was schoon en rijk, en maakte tevens begrijpelijk, waarom er bij staat: *van het brood der luiheid eet ze niet.*"

Dat doet wel een vrouw die zich op het glimmen van haar gangen verhoovaardigt, en voorts de huiselijke zaken loopen laat.

Maar dat doet niet de vrouw, die letterlijk van 's morgens vroeg tot 's avonds laat bezig is, om heel de beweging van het leven in haar huis te bespieden en te leiden, en den gang, of wilt ge de gangen van dat leven tot in de kleinste bijzonderheden kent.

Een vroom en kundig uitlegger voegde hier nog dit aan toe: »Een goede huisvrouw blijft niet op haar stoel zitten, om als van den huiselijken troon uit haar orders en instructies te geven, maar ze beschouwt met eigen oog de gangen van haar huis, d. w. z. ze is zelve overal bij, en regeert haar huis niet als een officier door orders, maar veel meer gelijk het een zorgende moeder betaamt, door haar persoon".

Dit beduidt natuurlijk niet, dat ze dus *geen* regel en *geen* vaste instructie aangeeft, want waar die ontbreken, mist het leven *gang*. Daar tobt en sukkelt het, en komt het huislijk leven niet vooruit. Dat ziet ge wel in die verwaarloosde huisgezinnen, waar men altijd slooft en nooit gereed komt, en waar eindelooze verwarring eer den indruk maakt alsof men rusteloos aan het *verhuizen* was, in stee van rustig in zijn huis te *wonen*.

Beide moeten er zijn, het leven in huis moet *vasten gang* hebben en die gang moet er in blijven doordat de vrouw des huizes er gestadig *het oog* op heeft en er bij is. Eerst dan ook kunt ge zeggen: »Zij *beschouwt* de *gangen* van haar huis."

En als ge dit dan slaan laat op al wat de Kantteekening opsomt, en in de orde waarin zij het opsomt, waarlijk, dan behoeft ge niet te vreezen, dat zulk een vrouw het brood der *luiheid* zal eten. Eer rijst dan de vraag, hoe houdt die teedere vrouw het uit?

Let er nu op, dat de *orde* waarin de Kantteekenaar haar bezigheden opsomt, niet is: Eerst de kamers, de meubelen, en het geld, en dan de dienstboden en de kinderen, maar omgekeerd: eerst de kinderen, dan de dienstboden, en eerst daarna meubelen, geld en kamers.

De kinderen gaan voor. Zij zijn de levende have. De van God u toevertrouwde panden. De gedoopten in zijn heiligen Naam. En een vrouw des huizes, die de kinderen aan een kindermeid, aan een »bonne" of gouvernante overlaat, om zelve vrijer te kunnen uitgaan, beter haar meubelen te kunnen nazien, en rustiger aan haar handwerk te kunnen voortborduren, zal haar oordeel van God dragen, omdat ze als *moeder* haar plicht heeft verzaakt.

En al bestond er nu in de dagen toen de Kantteekeningen bij den Bijbel zijn gezet, nog geen sociale quaestie, toch gingen toen reeds in de schatting onzer vaderen de *dienstboden* vóór de meubelen, en voor de kamers en trappen.

Ook die dienstboden toch zijn levende have, zijn menschen, zijn leden der kerk, zijn gedoopte personen, en een vrouw des huizes, die niet op de personen harer dienstboden toeziet, om ze te verzorgen, om op haar lichaam *en ziel* toe te zien, en om ze te eeren in haar menschenwaarde, toont niet te verstaan wat het zeggen wil, dat God haar *menschen* in haar dienst gegeven, wezens die een ziel te verliezen hebben, heeft toevertrouwd.

Ook wat er bij staat over »de middelen die haar man haar heeft toevertrouwd" is niet voor elke huisvrouw een zaak van genoegzamen ernst.

Ook het geld geeft God. Ook daarmee *mag* om zijnentwil niet slordig worden omgegaan. Alle geld is *toevertrouwd*, en daarom van *alle* geld zijn we *Gode* rekenplichtig.

Slechts twee zaken vergat de Kantteekenaar.

De vrouw des huizes heeft voor nog meer, ze heeft ten eerste ook voor de *vrienden en gasten des huizes* te zorgen.

Vooral in een huis met drukke gangen des levens is haar taak juist daardoor vaak zoo omvangrijk.

En dan komt er nog *de man* bij.

Ook hij heeft verzorging noodig. Niet alleen in kleeding en spijze, maar ook in den gang zijns levens en de vorming van zijn karakter. En wederom, een vrouw des huizes verstaat haar roeping niet, zoo ze op de vorming en de ontwikkeling van haars mans karakter geen gezegenden invloed heeft.

Tegen deze vrome opvatting van de taak der huismoeder gaat intusschen de geest onzer eeuw almeer in.

Op een vrouw die aldus in de gangen van haar huis bijna opgaat, ziet men laatdunkend neer als op een »huismusch". Geestig, interessant moet de vrouw, vooral voor publieke conversatie, zijn, en daarom moet al dat lagere leven van het huisgezin, bij maniere van een kleine kazerne, door strenge orders in een vroeg morgenuur afgedaan, voor het overige aan het dienstpersoneel overgelaten, opdat zoo de vrouw tijd vrij krijge, om te lezen, om te spelen, om uit te gaan, en zich voor hooger sfeer van leven te ontwikkelen.

Naar Gods Woord *daalt* de vrouw hiermeê in stede van te *klimmen* in waardij.

Niet alsof de »huisarbeid" voor de Schrift het ideaal zou zijn. Het soort karakterlooze vrouwen, die in haar huishouden verzinken en er niets dan de afdruk van zijn, gaat veeleer lijnrecht tegen het woord van den Spreukendichter in.

Om »de gangen van zijn huis te beschouwen", moet men er *boven* staan, en hooger standpunt innemen, en dus in geestelijk contact leven met die heiliger wereld, waaruit stuur ook voor het huislijk leven moet afdalen.

Voor een vrouw die God vreest, is ook het leiden van de gangen haars huizes een zaak van gebed.

Voor de »huisarbeid" nemen we dus waarlijk het pleit niet op.

Maar als ge anders vraagt waar ons volk meer hate bij heeft, en waar het Koninkrijk Gods meer door wordt bevorderd, door een vrouwelijk leven dat in veel lectuur, in veel bezoek, in veel uitgaan en voorts in wat buitenshuische »Christelijke werkzaamheid" opgaat, of wel door een leven der vrouw, dat er op gericht is, om een warm en beziellend middelpunt van den huiselijken kring te zijn, zich te wijden aan de opvoeding der jongere en de ontwikkeling der oudere kinderen, het lichamelijk en geestelijk welzijn van haar dienstvolk ter harte te nemen, en van huis tot huis aangename vriendschapsbetrekking tusschen de familiën te onderhouden — wie aarzelt dan te erkennen, dat het laatste verreweg de interessantste, de rijkste, de edelste vrouwelijke existentie schept.

Ongetwijfeld heeft ook het leven buitenshuis zekere plichtmatigheid, maar toch nooit anders tenzij het gedurig van uit het middelpunt des huiselijken levens leiding en richting ontvange.

Al wat ook in dat leven buitenshuis *uw hart* niet raakt, is afgetrokken en dor, en uw hart vindt nu eenmaal naar Gods ordinantie geen anderen haard, waaraan het zijn gloed kan ontleenen, dan in het door God uitgedachte, door God uitgewerkte, door God geschapen huisgezin.

Waar dat gezinsleven gaat en gezond is, vindt ge menschen, oud en jong, die ook gezond van harte zijn.

En een volk bezit zelfs als volk nooit deger kracht, en kan als natie nooit hooger standpunt innemen, dan wanneer uit het warme en bezielende huiselijke leven kracht en gloed ook in de aderen van het nationale leven uitstroomt.

Dat zoo menig ernstig man tegen het hand over hand toenemen van het leven buitenshuis in societeit, in melk- of bierhuis ijvert, is dan ook niet, omdat er op zichzelf in zulk een bierhuis kwaad zou zijn; maar omdat de veerkracht van het huislijk leven er schade door lijdt, en die schade af breuk doet aan de zedelijke waardij van het opkomend geslacht.

Zoolang het huisgezin nog tiert is nog alles te hopen. Waar het huislijk leven tanen gaat, is voor uw nationale toekomst niet alleen, maar zelfs voor uw kerkelijk leven het ergste te duchten.

En daarom komt op de vrouw des huises zoo meer dan men zeggen kan aan.

Zij is het feitelijk, die, naar gelang ze haar plicht slap of ernstig opvat, den bloei van het gezinsleven, en door dat gezinsleven de toekomst van kerk en vaderland in haar hand heeft, maar er dan ook Gode rekenschap van zal geven.

Rekenschap Gode voor haar zelve, maar rekenschap ook voor haar dochters, hoe ze die, als vrouwen, voor de taak des levens heeft opgeleid en wat zin en geest ze in het vrouwelijk personeel des huizes ontwikkeld heeft.

In die dochteren des huizes *kan*, zoo de moeder des huizes ze ten goede leidt, de goede traditie van een vroeger geslacht weer opleven, en zoo overgaan op wie na ons komen, kerk en vaderland ten heil, alle levende have ten zegen, en den Naam onzes Gods tot prijs.

Maar ook kan in die dochteren des huizes een *on*huiselijke, een *tegen*-huiselijke geest gekweekt worden, die als een erfelijke kanker in onze familiën indringt, en dan zal het God zijn, die de zonde onzer plichtvergeten huisvrouwen bezoekt door ze te straffen in de gangen harer kinderen.

Amsterdam, 20 Sept. 1895.

Verschil van kijk.

De *Heraut* is geen wetenschappelijk weekblad, maar een weekblad voor het breedere Gereformeerde publiek.

Dit belet ons gedurig in onze kolommen ter sprake te brengen, wat ons anders allicht een korter of langer woord ontlokken zou.

De nieuwe druk b. v. die van Prof. Noordtzy's *Hebreeuwsche Spraakkunst* verscheen, is voor geen recensie in een populair blad vatbaar, en we moeten er ons daarom toe bepalen, dat we den geachten schrijver geluk wenschen met den goeden opgang van dit handboek, dat stellig niet één der zwakste middelen was, om den lust voor de studie van het Hebreeuwsch weer aan te wakkeren.

En evenzoo staat dit karakter van ons blad in den weg aan het leveren van een tegenbetoog tegen de reeks van bedenkingen door Ds. F. M. ten Hoor, van Franeker, tegen den inhoud van Dr. Kuypers *Encyclopaedie* te berde gebracht.

Zulk tegenbetoog zou niet alleen veel te breed moeten uitvallen, en te zeer op details moeten ingaan, om voor ons publiek leesbaar te zijn, maar bovendien, op enkele punten na, veel te diep in het wetenschappelijke der quaestie moeten indringen, om te passen in het kader van ons blad.

Toch willen onze lezers ons wel vergunnen er iets van te zeggen.

En dan zij allereerst aan Ds. Ten Hoor een woord van dank geboden voor de ongemeene inspanning, die hij zich voor deze critiek getroost heeft, en voor den oprechten toeleg die telkens uitkomt, om naar zijn beste weten billijk in zijn oordeel te zijn.

Op een critiek als hier geleverd is, rust geen enkele blaam. De recensent blijft bij het zakelijke en verliest zich geen oogenblik in personaliteit.

Minder daarentegen zijn we van de *vruchtbaarheid* van zijn critiek overtuigd; en dat uit drie oorzaken, die het ons vergund zij hier kortelijk aan te stippen.

De eerste is deze, dat de geachte schrijver zijn critiek met het oog op een bijkomstig vraagstuk gaf.

Niet dat hij dit bedektelijk deed.

In het minst niet. De titel zelf van zijn zeldzaam uitvoerig opstel heet: *Kerkelijke of universitaire opleiding*. Hij komt er alzoo zelf onbewimpeld voor uit, dat hij deze *Encyclopaedie* uitsluitend met het oog op dit probleem bezag.

Dit nu moest wel aan doeltreffende recensie in den weg staan. Zulk een *Encyclopaedie*, die naar het oordeel van haar jongsten Duitschen recensent in breedte en diepte van opvatting al haar voorgangsters overtreft, *kan* niet naar recht beoordeeld worden dan uit een standpunt, van waar men het geheel overziet, en de waarde of onwaarde van het werk voor de ontwikkeling der Encyclopaedische wetenschap afweegt.

Hier daarentegen zijn slechts de consequentien voor een practisch stuk doel van de bespreking geweest, en is alzoo van een recensie in algemeenen zin geen sprake.

Een wijze van doen, die daarom vooral captie op zich geeft, omdat het gezichtspunt door den geachten schrijver gekozen beheerscht wordt door *een belang* dat op dit oogenblik veler harten verdeelt.

Kerkelijke of *universitaire* opleiding is voor hem geen theoretische vraag, maar een vraag van actueele kerkelijke polemiek, die van meet af voor hem in seminaristischen geest was uitgemaakt.

Ook al neemt men dus met ons aan, dat de geachte recensent *bedoelde* steeds billijk in zijn oordeel te zijn, toch gevoelt men dat het menschelijke kracht te boven gaat, om waar men zelf op die wijs van een wetenschappelijke quaestie een geding maakt en zelf in dit geding partij is, steeds dit beoogde doel te treffen.

Een tweede oorzaak ligt, zoo we ons niet vergissen, in zekere verwarring tusschen het-geen *begrip* en het-geen *voorstelling* is.

In de *Encyclopaedie*, die het hier gold, is opzettelijk en doorloopend de poging gewaagd, om een onderwerp, hetwelk zoo afgetrokken is, dat, wordt het enkel naar den eisch der *begrippen* behandeld, u door dorheid afmat, daardoor te verlevendigen, te bezielen, en aantrekkelijk te maken, dat het kracht zocht in de magie der *voorstelling*.

Dit nu ontneemt natuurlijk aan een recensent in het minst niet het recht, om na te gaan, of deze *voorstelling* uitkomt, zoo men de tegenproef naar den eisch der *begrippen* neemt.

Maar wel is het contrabande, als men zinsneden en uitdrukkingen, die tot de *voorstelling* behooren, voor draagsters van begrippen aanziet, en nu voorts op de deelen dier *voorstelling* critiek oefent, als had ook de schrijver van het werk ze als draagsters van *begrippen* bedoeld.

Maar bovenal leggen we nadruk op de derde oorzaak, die hierin gelegen is, dat de geachte recensent, om het nu kort uit te drukken, schier allerwegen van *nominalistische* grondstellingen uitgaat, terwijl omgekeerd de bedoelde Encyclopaedie, soms misschien ietwat onevenredig zelfs, op de *realistische* grondstellingen nadruk legt.

Dit wordt niet gezegd, als betwistten we Ds. Ten Hoor het recht, om dit o.d. geheel onhoudbare standpunt in te nemen. De geesten laten zich [illegible].

Maar wel ma[illegible] DAM[illegible]ch vaststaande, hier uitges[illegible]enkontwikkeling in de [illegible]n en verk[illegible]us, en met name in onze Gereformeerde kerken, de nominalistische paden met voorbedachten rade meed, en dat het uit dien hoofde niet wel aangaat, de officieele geschriften der kerk nominalistisch te willen verklaren.

Maar ook al nam men aan, dat dit, met het oog op de historie, *kon* worden toegelaten (des neen), dan zal de kenner toch terstond beseffen, dat elke redetwist over afgeleide onderwerpen hier doelloos wordt, zoolang men niet vooraf over dit alles beheerschende uitgangspunt tot klaarheid is gekomen.

Gelijk het thans staat, maakt het op ons niet den allerminsten indruk, zoo dikwijls Ds. Ten Hoor van uit zijn nominalistisch standpunt allerlei op- en aanmerkingen tegen allerlei zinsneden en uitdrukkingen inbrengt, want ons antwoord is bijna onveranderlijk gereed: Ongetwijfeld, zoo is het, als de Nominalisten gelijk hebben; maar het is *niet* zoo, als we met de vaderen het Nominalisme verwerpen.

En omgekeerd zou tegenbetoog onzerzijds niet den minsten indruk op den geachten recensent maken, want onze realistische opvatting zou er nooit bij hem ingaan.

Hieraan, en niet aan onwil, is het dan ook toe te schrijven, dat de geachte recensent zoo lang en zoo sterk op de enkele *boomen* tuurde, dat hij van het *bosch* niets zag.

Op boom na boom loopt hij toe, om microscopisch, elk rimpeltje in schors of blad te bezien.

Zijn vaardigheid in deze botanische detailcritiek wekte soms onze bewondering.

Maar dat er ook hier een *universale in rebus* school, waarom de enkele *res* bestonden, hetwelk ze dienden, en waarin ze haar kracht deden uitkomen, *kon* door hem, op *zijn* standpunt, niet gegrepen worden.

Tot deze korte opmerkingen bepalen we ons.

Geheel zwijgen mochten we niet, daar zelfs de schijn niet mag bestaan, alsof we van deze critiek geen goede nota namen, noch ook die andere nog bedenkelijker schijn, alsof ze ons ook maar op een enkel punt geschokt had in onze overtuiging.

Doch meer mogen we van onze lezers toch niet vergen.

Uit vreeze van reeds *te ver* te zijn gegaan, zijn we zelfs geneigd, reeds nu onze verontschuldiging aan te bieden, zoo iemand achten mocht, dat we de voegzame termen, waarop zijn geduld mocht gesteld, overschreden.

Niet af of too.

Ons werd ter beantwoording een vraag voorgelegd, vervat in onderstaand schrijven, dat we kortheidshalve woordelijk afdrukken:

In de eerste der drie vragen van het Formulier van den H. Doop komt deze zinsnede voor »of gij niet bekent, dat ze in Christus geheiligd zijn."

Mag een predikant, zooals ik vernam, daaraan toevoegen: de uitdrukking »ook *uw* kind"?

De vraag is, of het Formulier daardoor niet *verminkt*, of *de betekenis* van de eerste vraag daarmee niet *veranderd* wordt.

Een ouderling, die hardop den predikant in de rede viel met »dat staat er niet" nl. ook uw kind, gaf door deze phrase aanleiding tot onderlinge bespreking.

Sommigen beweerden, de beteekenis *veranderde* door de toevoeging »ook *uw* kind; anderen zeiden van *niet*.

Mag ik der Redactie in dezen beleefd verzoeken om eene verklaring?

In het Liturgische deel van den Dienst, en hiertoe behoort ook de bediening der heilige Sacramenten, behoort de Bedienaar zich stiptelijk te houden aan de Liturgisch door de kerken gegeven vormen.

Elke weglating, verandering of bijvoeging druischt tegen den aard en het wezen der Liturgie zelve in.

Niet het particulier oordeel van den Dienaar, maar het gemeenschappelijk oordeel der kerken zal hier gelden.

Dit nu klemt te meer, waar het de woorden der instelling van de Sacramenten, of ook de formule der aan ouders voor te leggen vragen geldt.

En overmits de hier bedoelde bijvoeging bij zulk een afvragen van verklaring en belofte werd ingelascht, was ze o. i. niet te recht aangebracht, en was protest alleszins verklaarbaar.

Ook kunnen we niet toegeven, dat het 'tzelfde zou zijn.

De uitdrukking: »dat ze in Christus geheiligd zijn", ziet op het echte zaad der kerk, krachtens de verbondsbelofte, en kan alzoo door een vader of moeder op hun persoonlijk kind nooit anders dan *in het geloof* worden toegepast.

Voegt men er daarentegen bij: »ook *uw* kind", dan zondert men dit kind in zijn gedachte af, neemt het op zichzelf, en leidt alsdan tot een verklaring, die in dezen pertinenten of stelligen zin, door geen mensch kan gegeven worden, daar altoos de mogelijkheid openblijft, dat zulk een kind *niet* tot den Christus zal komen, maar de verbondsgenade verstoot, en alzoo bleek niet in Christus geheiligd te zijn.

Verder dan de onderstelling komt men hier nooit, zoodra het op een persoonlijk kind gericht wordt, en niet meer op het zaad der kerk in 't gemeen.

Uit de Kerk.

Meermalen is van het *Leger des heils* gezegd, dat wie zich bij het leger aansloot, met zijn kerk brak.

Dit werd dan echter van de zijde der *Salutisten* ontkend.

Neen, zoo antwoordde men ons, we verbreken noch verstoren het kerkelijk leven. Integendeel, de verdorde leden der kerken bezielen wij met nieuwen glans en gloed. Afbreuk aan de kerken te doen lag nooit in onze bedoeling. Wie ons dit nahield, lasterde.

We willen wel zeggen, dat we aan deze betuiging geloof hebben geslagen.

Niet alsof we ooit toegaven, dat aansluiting aan het Leger niet *feitelijk* op afsterven van de kerk uitliep. Dat was zoo klaar als de dag en is nooit door ons betwijfeld.

Alleen maar, we geloofden volgaarne, dat men dit niet bedoelde, en dus volkomen oprecht was in zijn betuiging, als men ons verzekerde van het tegendeel.

Met het oog hierop dient intusschen zeer de aandacht gevestigd te worden, op wat in de *Oorlogskreet* van 7 September te lezen stond, omtrent zekeren heer Humphrey:

Kapitein Humphrey leerde al vroeg het Leger des Heils kennen en kreeg eveneens al vroeg de begeerte, om er in te werken. Zijne ouders echter, die trouwe steunpilaren van hun kerkgenootschap waren, wilden daar niets van weten.

Toen de begeerte den jongen Humphrey echter te machtig werd, besloot hij te gaan naar zijn dominee, den weleerwaarden W. E. Oliphant, die predikant was van St. Paul's, Onslow Square, South Kensington, London, onder wien hij bekeerd was geworden.

Men verbeelde zich den angst van den jongen Humphrey, te moeten spreken tegen zijn dominee over het gaan uit de kerk en het gaan werken in het Leger des Heils. Hij beefde wel wat, maar het kwam er toch uit. Wat hem vooral bet spreken moeilijk maakte, was het voortdurende stilzwijgen van den dominee zelf. Eindelijk echter stond deze plotseling op, zonder nog een enkel woord te zeggen, verliet de kamer, en kwam heel gauw weer terug met — — *een rood tricot in zijn hand.*

»Mijn jongen," zei hij toen, »gij hebt er over *gedacht* zooals gij zegt om de kerk te verlaten en u aan te sluiten bij het Leger des Heils, *laat ik u vertellen, dat ik, uw dominee, het reeds gedaan heb en dat ik juist dit tricot gebreid heb voor mijzelf.*"

Men stelle zich de verwarring van Humphrey voor!

Voor Humphrey beteekenden die woorden van zijn dominee bevestiging in zijn voornemen, voor den weleerwaarden W. E. Oliphant beteekenden zij het verlaten van zijn hooggewaardeerden werkkring in de kerk, het verliezen van zijn toen reeds in dat kerkgenootschap gevestigde populariteit en een leven te beginnen van moeite en ontbering soms, van strijd zonder ophouden en van overwinning met Gods glimlach immer en altijd.

Hier staat dus uitdrukkelijk, dat het aankwam op *een verlaten van de kerk* en een gaan werken voor het Leger des heils. Alsmede dat ook de heer W. E. Oliphant de zaak zoo opvatte. Hij toch antwoordt: »Laat ik u zeggen, dat ik, uw dominee, dit (het verlaten der kerk) reeds gedaan heb."

Dit nu wordt niet door tegenstanders, maar door *medestanders* van het Leger des heils gezegd. Het wordt zonder commentaar afgedrukt in hun officieel orgaan.

Sterker nog, het wordt zoo medegedeeld met opzicht tot den man die als »onze kolonel" wordt aangeduid.

Zien we wel, dan schijnt het »*verlaten der kerk*", thans voor het minst, wel terdege in de aansluiting bij het »Leger des heils" besloten te liggen.

Leeken en Vakmannen.

IV. *(Slot).*

Thans komen we tot onze slotvraag, die aldus luidt: *Waarom* geeft men in al de genoemde gevallen aan de leeken zelfs *boven* de vakmannen voorkeur?

Die reden nu ligt zóó voor de hand, dat men ze nauwlijks genoemd heeft, of een ieder geeft u uw spel gewonnen.

Die reden is namelijk deze, dat niet het *leven* uit de wetenschap voortkomt, maar de wetenschap *uit het leven*.

Zie het maar aan de Kerk van Christus, die we met opzet het eerst noemen, wijl de meesten onzer lezers op dat terrein het beste thuis zijn.

De theologische wetenschap, waarin de predikanten, die door hun afwijking de kerk beroerden, zoons doorkneed en doorzult waren, heeft geen zelfstandigen oorsprong noch ook een zelfstandig bestaan. Ze is uit het organisch *leven der kerk* opgekomen.

Er was niet eerst de theologische weten-